

- Cramp, S. & Simmons, K. E. L. (toim.) 1977: The Birds of the Western Palearctic. Vol. I. Oxford University Press, Oxford.
- Forsman, D. 1980: Suomen päiväpetolinut. Lintutieto, Helsinki.
- Forsman, D. 1984: Rovfågelsguiden. Lintutieto, Helsinki.
- Forsman, D. 1995: Male Pallid and female Montagu's Harrier raising hybrid young in Finland in 1993. *Birding World* 17(3): 102-106.
- Forsman, D. 1995: Field identification of female and juvenile Montagu's and Pallid Harriers. *Dutch Birding* 17: 41-54.
- Forsman, D. 1999: The Raptors of Europe and The Middle East – A Handbook of Field Identification. T & A. D. Poyser, London.
- Forsman, D. & Peltomäki, J. 2007: Arosuohaukka ja sinisuohaukka risteytyneet – harrastajan uusi päänaiva? *Alula* 13(4): 178-182.
- Forsman, D. 2009: Hybrid harriers on the move. *Birding World* 22(11): 469-470.
- Forsman, D. & Erterius, D. 2012: Pallid Harriers in northwest Europe and the identification of presumed Pallid Harrier x Hen Harrier hybrids. *Birding World* 25(2): 68-75.
- Huhtinen, H., Lindroos, R., Lampinen, M., Rainio, K. & Alho, P. 2010: TLY:n aluerariteettikomitean ja BirdLife Suomen rariteettikomitean hyväksymät vuoden 2009 harvinaisuushavainnot TLY:n havaintojenkeruualueelta. *Ukuli* 41(1): 14-26.
- Lindholm, A., Aalto, T. & Soilevaara K. 2006: Arosuohaukka – määräysongelma. *Linnut* 41(3): 36-39.
- McCarthy, E. M. 2006: Handbook of Avian Hybrids of the World. Oxford University Press, New York.
- Morozov, V. V. & Bragin, E. A. 2005: The pallid harrier in the tundra zone – is it a breeding range shift to the north or an expansion of the breeding area? *Russkiy ornitologicheskii zhurnal* 14(287): 399-404.
- Mullarney, K. & Forsman, D. 2011: Identification of Northern Harriers and vagrants in Ireland, Norfolk and Durham. *Birding World* 23(12): 509-523.

Nuorten arosuohaukkojen ja risteymien dokumentoiminen

Koska arosuohaukalla lajin sisäinen muuntelu on laajaa ja epätyypillisiä sekä erilaisiin risteymiin viittaavia yksilöitä esiintyy yhä enemmän, on lintuharrastajien hyväksyttävä se tosiasia, ettei kaikkia yksilöitä voida varmuudella määrittää, ainakaan maasto-olosuhteissa. Tämän vuoksi yksilöiden tuntomerkkien dokumentoiminen, valokuvien merkitystä väheksymättä, edesauttaa yksittäisten lintujen määrittymistä sekä toisaalta arosuohaukkojen pukutuntomerkkien muuntelun ymmärtämistä.

Alla on koottu olennaisimmat tuntomerkit, joiden dokumentoimiseen kannattaa kiinnittää huomiota:

- Tiedosta **havaintotilanteen** merkitys. Vallitseva säätila ja tilannenopeus esim. muuttavan linnun tapauksessa vaikeuttavat oleellisesti pukutuntomerkkien yksityiskohtaista havaitsemista ja siksi **valokuvat** ovat usein ensiarvoisen tärkeitä.
- Hahmota linnun **ruumiinrakenne**. Onko ruumis sirosuohaukkamaisen solakka vai viittaako rintavampi ja suuripäisempi olemus sinisuohaukkaan. Tarkasta myös **siipien leveys** ja käsisiivessä erityisesti **harittavien käsisulkien määrä** sekä mahdolliset **kovertumat sisimpien harittajien ulkohöydyissä**.
- Huomioi **ruumiinhöyhenten yleisväri** sekä mahdollinen **vatsapuolen tumma viirutus** erityisesti rinnassa ja kupeilla.
- Tutki linnun **päänkuviot** huolellisesti. Tarkasta vaalean **kaulurin teräväräjäisyys ja viiruttomuus**, kaulurin takana olevan tumman **kauluksen yhtenäisyys** sekä silmän ylä- ja alapuolella olevien valkoisten alueiden koko ja muoto.
- Dokumentoi **siiven alapintojen kuviot** yksityiskohtaisesti. Tarkasta **kyynärsulkien yleinen tummuus** sekä niissä mahdollisesti olevien vaaleiden poikkijuovien leveys ja sijainti. Kiinnitä myös huomiota **käsiivien takareunan tummuuteen, käsisulkien tummien poikkijuovien leveyteen, säännöllisyyteen ja sijaintiin** sekä **harittajien tummien kärkiosien laajuuteen**. Lisäksi kannattaa huomioida **siiven alapeitinhöyhenten mahdollinen viiruisuus** sekä viirujen sijainti.

- Olsen, K. M. & Tofte, C. C. 2009: Petolintuopas. Otava, Helsinki.
- Sanchez-Zapata, J. A., Carrete, M., Gavrilo, A., Sklyarenko, S., Ceballos, O., Donazar, J. A. & Hiraldo, F. 2003: Land use changes and raptor conservation in steppe habitats of Eastern Kazakhstan. *Biological Conservation* 111: 71-77.
- Schiøler, E. L. 1931: Danmarks Fugle: med Henblik på de i Grønland, på Færøerne og i Kongeriget Island forekommende Arter. Bind 3: Rovfugle. Gyldendal.
- Terraube, J., Arroyo, B. E., Mougeot, F., Madders, M., Watson, J. & Bragin, E. A. 2009: Breeding biology of the Pallid Harrier *Circus macrourus* in north-central Kazakhstan: implications for the conservation of a Near Threatened species. *Oryx* 43(1): 104-112.
- Terraube, J., Arroyo, B. E., Madders, M. & Mougeot, F. 2011: Diet specialization and foraging efficiency under fluctuating vole

abundance: a comparison between generalist and specialist avian predators. *Oikos* 120: 234-244.

• Terraube, J., Mougeot, F., Cornulier, T., Verma, A., Gavrilo, A. & Arroyo, B. 2012: Broad wintering range and intercontinental migratory divide within a core population of the near-threatened Pallid Harrier. *Diversity and Distributions* 18: 401-409.

Lintuvuosi 2013 Jurmossa

JUHA KYLÄNPÄÄ

Kaunis ruusukottarainen ilahdutti miehittäjiä elokuva alussa.
© Ismo Hyvärinen

Vuoden 2012 joulukuu oli luminen ja lähes ennätyskylmä. Lähinnä hyönteisravintoa käyttäviä, satunnaisesti talveen viipyviä varpuslintuja ei siitä selvinnyt tai muuten saareen jäänyt.

Tipujen tammikuu - helmikuun helmet

Vuoden alussa merisirrejä kömpi kivi-koissa puolensataa. Viimeisiä vietiin 14.2. Tunturikiuruja tallusteli lännessä loppiaiseen asti kaksi. Sitten ei yhtään, kunnes taas lähes koko helmikuu ynnättiin yhtä. Tunturiton kiuru killisteli karua maisemaa 26.1.

Harvinaisuushuippu koettiin 3.1. Suomen ensimmäisen talvisen iso-haarahaukan keikkussa pohjoisesta ja jatkaessa saaren yli lounaaseen. Messeviä olivat myös muuttohaukka 2.1. ja etelänkiisla 5.1.

21.–25.2. jääraja oli Jurmon tienoilta. Heikkotuulinen tai tyyni sää ja väreilyn ajoittain jopa täydellinen puuttuminen mahdollistivat isojen talvilukemien laskemisen: kyhmyjoutsen 521, sinisorsa 447, alli 66, pilkkasiipi 10, telkkä 913, tukkakoskelo 28, isokoskelo 387, riskilä 68.

Lapasotkia lutrasi vain helmikuussa, enimmillään viisi. 3.2. merkattiin merimetso 9p ja ruokki 1p. Allihaahkanaaras ilahdutti 18.2. ja 1.3. Tundraurpiainen tihrustettiin 3.2. ja vuoden alkupuoliskon ainut

kanahaukka 24.2. Kevään korkkasi 24 pulmuseen muuttoparvi 25.2.

Kevät koitti kontaten

Arktisen napapöyrteen heikkouden takia vallitsi korkeapaineinen, poikkeuksellisen kylmä pakkassää ja pohjoistuulet Keski-Eurooppaa myöten huhtikuun puoliväliin asti. Tämä hidasti alkukevään muuttoa kolmisen viikkoa. Niinpä ensimmäisiä tavattiin myöhään: kiuru 17.3. yksi, ja vasta 29.3. seuraavat, peippo 31.3. 1m, töyhtöhyppä 9.4. 5m 3p ja naurulokki 10.4. 8p.

Meri Jurmon ympärillä jäätynä paria pientä sulaa lukuun ottamatta. Tämä näkyy hyvin telkkämäärissä: vielä 9.3. 828p, sitten nopea pudotus paljon alle sadan lukemiin, kunnes maaliskuun loppupäivinä sulien kasvaessa taas yli 600. Muuttohaahkat ehtivät ennen umpijäätä: 2.3. 2 koirasta. Maaliskuun viimeisenä laskettiin Högbergetiltä yksiltä jalustansijoilta 40 merikotkaa.

Huhtikuu humautti talvesta melkein kesään

Aprillina lotrannut lapasorsa oli aikai-

nen. Kevätpuolen ainoa isokäpylintu vieraili 8.4. Seuraavan päivän muuttajat toivat yksinäiselle miehittäjälle piipullisten aihetta: tundrahanhi 2 ad, muuttohaukka 1 ad ja tunturikiuru.

Jurmon omimmista erikoisuuksista merisirrit saapuivat 29.3., ristisorsa seuraavana päivänä ja etelänsuosirri 15.4. Jälkimmäisiä laskettiin kevään mittaan surullisen vähän, enimmillään kolme.

Tavallisten, Jurmossa harvoin tavattavien kevään aloitti 10.4. punasotkakoira. 14.4. tehtiin yksi vuoden kovimmista havainnoista: noin 40 vuoden poissaolon jälkeen vislaili harmaapäätikka Huvudskärillä. Varpuskoiras visiteerasi asemalla 20.4. Seuraavana päivänä pihalle ilmaantui varpusnaaras, joka matkusti muualle vasta vapunaattona.

17.4. aivasteltiin urakalla: taivaanvuohi 60 p. Aamutuimaan 18.4. mässäiltiin mustalinnuilla; 3311 linnun muutto oli ohi klo 10.15 mennessä. Samalla meni nokkavarpusmassa 4m 2p. Kaksi päivää myöhemmin kovana muuttopäivänä kevään ennätysten tekivät haahka (240m 6707p) ja peippo (853m 366p).

Normaaleista Jurmon erikoisuuksista merkittiin lähes päivittäin muistiin

mustaleppälintuja 13.4.–1.5. ja sepel-rastaita 17.4.–4.5. Avosetti tavattiin 20.4. Mustakurkku-uikkua oli 24.4. pirteä 13 kultakulman kertymä. Samana päivänä raukui kevään ainut räyskä.

Kun talvi viimein väistyi, kesä kerkesi nopeasti. Yksi Jurmon varhaisimmista kalatiirroista kekattiin 16.4. Saaren saapumisennätyksen tekivät käki 25.4. ja pikkusieppo 1.5.

Poikkeuksia ja perinteisiä

Poikkeuksellisen myöhäisiä olivat 2.5. aamuvakioitsijat ohittanut pulmunen, 16.–18.5. saassa pyörineet kaksi tilheä sekä 3.6. paikalliseksi jäänyt piekana. Poikkeuksellisen aikainen puolestaan oli 18.5. suolla sirittänyt viitasirkkalintu.

Harvinaisuuspuoli ei häikäissyt millään huipulla, mutta monenlaista mieluisaa määritettiin. Jurmon vakiovähälukuisista pikkusieppoja nähtiin ennätyslinnun jälkeen 9.5. alkaen lähes päivittäin. Sepel-sieppoja sinkoili 9.5. kaksi, sen jälkeen viitenä päivänä 29.5. asti yksi. Pikkutiiran ja idänuunilinnun paluupäiväksi pongattiin 11.5. Jälkimmäisiä oli 25.5.–15.6. lähes päivittäin, enimmillään kolme.

Nokivaris vietti vapunaamua staijipaikan luona. Pikkusirkkukoiras arvosti aseman ruokintaa 5.5. illalla. 9.5. saarella soidinsi taas heinäkurppa, tällä kertaa suolla. Seuraava aamu antoi rastaskertusen Sorgenilla.

Ruis räökkäsi 19.5. Turkinkyhkyjä todettiin 25.5. kaksi muuttavaa ja 8.6. paikallinen. Turturikyhky turisi touko–kesäkuun vaihteessa kolmena päivänä. Soinnukkaammin kiehui kuhankeittäjä 26.5. Lapinkirvinen 30.5. oli hieno, mutta vielä hienompia olivat vanha punajalkahaukkanaaras 1.6. ja kyhmyhaahkakoiras 8.6.

Jouhisorsan kevään esiintyminen oli kummallinen: 11.–23.4. lähes päivittäin, max 9, sitten täys tauko, kunnes taas 29.5. 5p, josta lähes päivittäin jokunen 9.6. asti.

Aavistus arktikaa

5.5. länsireitillä oli sipaus Siperiaa:

tundranhanhi ja tundrametsähanhi otivat viimeiset irti etelän biitseistä. Allin alamäki näkyy ankealla tavalla: ei yhtään yli sadan lukemaa ja viimeiset jo 23.5. 2m 26p. Edellisenä päivänä kiitivät kuikkalinnut kevään huippuunsa: 536m, näistä kuikkia 169.

28.5. kiikaroitiin muuttolennessa 26 isosirriä, 47 punakuuria ja 442 isoa kahlaajaa. Seuraavana päivänä toikkaroivat tundrakurmitsat: 450m 69p. Ypöyksin piipersivät kuovisirri 9.–10.5. pulmussirri 18.5. pikkusirri 23.–29.5. ja jänkäsirriäinen 23. ja 31.5. sekä 4.6.

Kesän kohokohtia

Pikkutiirroilla oli perheonnea: 18.7. kiikaroitiin kaksi paria, joista toisella mukana 2 poikasta. Kirjokertun revii-rejä oli kaksi. Toisella varmistui onnistunut pesintä. Monen vuoden tauon jälkeen korppi kotoili Jurmossa ja kasvatti maailmalle viisi poikasta.

Kesän miehitys oli katkonaista. Kesäkuun loppupuoliskon aikana asemalla ei ollut ketään, heinäkuussa jokunen silloin tällöin. Harvat kävijät sitten kyllä palkittiin. 12.7. länsireitillä loisti vanha mustaotsalepinkäinen, 18.7. vanha palsasirri ja 22.8. nuori sellainen. Ruusukottarainen rusotti paikallisena 4. ja 10.8.

Syyssointuja sydänsuveen toi 68 suokukon sakkii 16.6. Muuttajista 4.–7.7. välillä mainittakoon lapasotkakoiras tukkakoskeloparvessa, uivelonaaras telkkäparvessa sekä kesän ainoat pikkulokit. Sepelhanhi step-paili lännessä 21.7.–1.9.

Eloa elokuussa

Jos edellisessä kekkalo kahlaajia, niin nyt ne olivat vähissä, suosirrejäkin enimmillään 17.8. vain 104m+p. Veneettömälle pulmussirri on alueellamme nähtävissä melkein vain Jurmossa. Nyt niitä tavattiin 3.–22.8. kuutena päivänä 1–3 yks. Heinäkurppa 17. ja 19.8.

Vaeltajista kirjosiipikäpylännyt aloittivat 6.7. Eniten eli 26 niitä tööttäili 21.7. Viimeiset nähtiin mar-

raskuun lopulla. Käpytikat kirjoivat ilmatilaa elokuussa, 23.8. pontevat 138m 4p. Syksyn terävä kyhmäri-huippu 254p kirjattiin 29.8.

24.8. huippuivat varpushaukka 269m 5p ja tuulihaukka 7m 5p. Kaksi päivää myöhemmin alkoi muuttohaukkojen meno, jota jatkui 6.10. asti. Yksilöitä tänä aikana ynnättiin 21, joista iälleen saatiin yksi vanha ja 15 nuorta.

Syyskuu

Kuu alkoi syksyn kolmannella mutta viimeiseksi jääneellä peltosirkkuhavainnolla. Vähissä ovat Pikkusieppoja palloili 3.–24.9. seitsemänä päivänä 1–2 päivässä. Syksyn yllättäjä oli hiiripöllö. 6.9.–30.10. niitä nähtiin 15 päivänä.

8.9. rengastettu sinirinta jäi yllättäen syksyn ainoaksi. Kaksi päivää myöhemmin lähti viimeinen valkoposkihanhi. 19.9. pukkas haapanaa: 42m 275p. Seuraavana päivänä tsiiasi syksyn lapinkirvisennätys, 9p.

24.9. rengastettiin yksi ampuhaukka ja nähtiin kolme muuttavaa. 25.9. tuotti telkän ja teeren suurimmat määrät koko vuonna osuivat muutenkin syyskuun loppupuolelle. Jonkinlaista sysliikkeitä lienee.

Kaksi vuoden ainoiksi jäänyttä meni kylmän pohjoistuulen myötä 29.9. Utöseen jatkanut maakotka oli siellä kaikkien aikojen ensimmäinen syyskuinen. Lyhytnokkahanhi yhdeksän tavatonta, mutta Jurmossa harvoin nähtävää herkkua. Samana päivänä tehtiin hiiripöllön päivännäytys, kun rengastettiin kaksi ja kontrolloitiin yksi pissihaukka.

Jurmossa lomakkeelle saatava sinisorsien määrä riippuu paljon väreilystä ja siitä, sattuu ko merikotka lentämään Skalmörenin ohi juuri silloin kun ornit pystyvät laskemaan sieltä lentoon lehahtavat lintuset. 30.9. täytyivät molemmat ehdot syksyn maksimituloksella 1106.

Kova närhivaellus näkyi Jurmossakin, kun kuun viimeinen päivä pöl-

Kasmirinuunilintu pölähti rengastajien verkkoon marraskuun alussa.
© Roni Väisänen

läytti sinne 13 närhen parven. Tästä eteenpäin 21.10. asti niitä nähtiin monena päivänä 1–4. Laji ei ole saarella läheskään jokavuotinen.

Lokoisa lokakuu

Heti ekana rätsi saassa 226 kulorastasta muutolla tai paikallisina. 6.10. potkittiin siivilleen ennätyselliset 13 jänkäkurppaa. Eka hippiaisuunilintu 7.10. saatiin kihlatuksi. Kolme muuta vielä nähtiin; näistä 27.10. kaksi samassa puskassa Sataman huussin takana. Syksyn ainut tik-sirkku (siis pohjan-, pikku- tai kulta-) meni 10.10.

11.10. oli taas ornien iloa. Pyrstötiäisiä rynnisti kohti hönttäisempiä seutuja peräti 603. Jurmossa mukava on myös punatulkkujen luku, 285 m+p. Tulvan mukana meni myöhäisenpuoleinen ruskosuohaukka.

Tusina merisirriä saapui 13.10. enustamaan talven tuloa. Syksyn suurin määrä 165p konttasi 29.10.

Tunturikiuruja tavattiin 16.10.–17.11. viitenä päivänä 1–2p. Paikallinen turkinkyhky löytyi 17.10.

22.10. aloitti syksyn esiintymisensä yhden yksilön voimin parikin pikkua. Pikkukajavia nähtiin aloituspäivän jäl-

keen vasta marraskuun puolella, 3.–8.11. kolmena päivänä yksi. Pikkulokkeja osui okulaareihin monena päivänä, maksimina 73 m+p 6.11.

Kuponkien kirjoittajat

Mitään huippuraria ei Jurmoon syksyllä osunut, mutta joillain haviksilla sentään piti komiteoita keskustelutaa. 7.9 lounaaseen muuttanut punajalkahaukka aloitti sarjan. 21.–22.9. isotteli kaksi isokirvistä. Kuun viimeisenä 1kv arosuohaukka antoi vain toisen miehittäjästä nähdä itsensä.

Lajitovereistaan runsaasti jälkeen jääneitä, fenologisesti jo hyväksytyjä tipuja olivat pikkukuovi 4.10. asti, metsäkirvinen 29.10. Männikössä, leppälintu 4.11. 1kv naaras ja punakuiri 6.11. asti.

Jääkuikkia nähtiin kaksi, 15.10. j.p. etelään ja 17.12. 1kv samaan suuntaan. Elämän epäreiluutta osoittaa, että sama miehittäjäkaksikko näki molemmat. Ekasta sentään pääsi nauttimaan joku muukin onnekas. 7.11. rengastettiin kashmirinuunilintu.

Marraskuu

Mustaleppälintu nähtiin 27.10.–

16.11. neljänä päivänä. Vuorihemppo pitkitti asemavuodarien listaa 7.11. Kaksi vuoden kolmesta etelänkiislahavainnosta tehtiin marraskuussa. Tavi teki kummallisen tempun: 13.11. pääosin Järvellä lutrasi 160 yksilöä, seitsemän kertaa edellisen päivän ja kolme kertaa seuraavan päivän määrää. Seuraavaksi suurin syksyn päiväsumma oli 77, laskettu 20.9. Mistä tämä potti tuli?

Talvea kohti

Joulukuussa komppaajia karkuun kirmasi kolmen kurppalajin edustajia; viimeisinä kaksi taivaanvuolta 7.12., lehtokurppa 15.12. ja jänkäkurppa 16.12. Myöhäinen mustaleppälintu 18.12. oli +1kv koiras.

Merisirrejä rengastettiin joulun aikoihin. Vielä 17.12. näitä kömpijöitä laskettiin 132. Suurempia harvinaisuuksia olivat muuttohaukka 7. ja 14.12. sekä 1kv isolokki, joka herkuteli Heinäsaaren rantaan ajautuneella hylkeenraadolla 19.–26.12.

Jutun harvinaisuushavainnot eivät välttämättä ole virallistettuja. Havainnoitsijoiden nimiä voivat kiinnostuneet kaivaa Tiirasta.